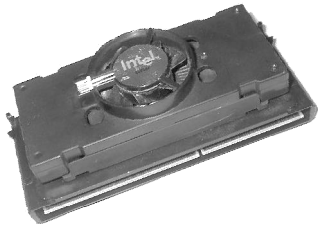

Luento 8

Tietokoneen rakenne

Suorittimen rakenne ja toiminta

Ch 12.1-4 [Sta06]

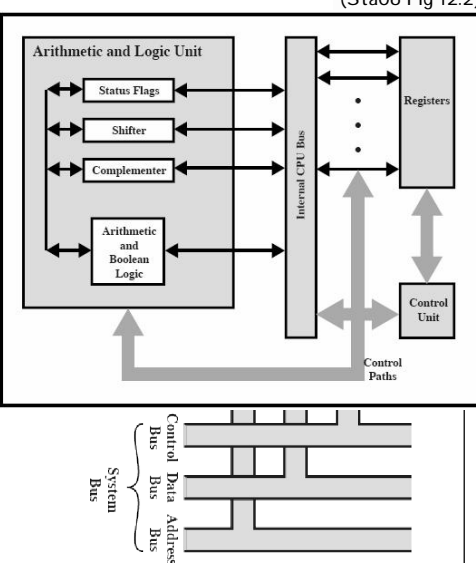
- n Rekisterit
- n Käsytysykli
- n Liukuhihna
- n Riippuvuusongelmat
- n Hyppyjen käsittely

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 1

CPU:n yleisrakenne

(Sta06 Fig 12.2)

- n ALU
 - u Laskenta, vertailut
- n Rekisterit
 - u Nopeaa työttilaa
- n Prosessoriväylä
 - u Bittien siirto paikasta toiseen
- n Ohjausyksikkö (Ch 16-17)
 - u Kuka? Mitä? Milloin?
 - u Kellopulssi
 - u Generoi ohjauksignaaleit
 - § mitä seuraavalla kellopulssilla tapahtuu?
- n MMU?
- n Välimuisti?

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 2

Rekisterit

- n Muistihierarkian huipulla
- n Käyttäjälle näkyvät rekisterit
 - u Ohjelmoija/kääntäjä päättää niiden käytöstä
 - u Paljonko? Nimeäminen? **ADD R1,R2,R3**
- n Ohjaus ja statusrekisterit
 - u Osa epäsuorasti ohjelman viitattavissa
 - § PC, PSW, flags, ... **BNEQ Loop**
 - u Osa vain CPU:n sisäiseen käyttöön
 - § MAR, MBR, ...
- n Sisäisiä apurekistereitä käskyn välivaiheita varten
 - u Esim. - Käskyrekisteri (IR) käskyn tulkintaa varten
 - operandi ensin käskystä apurekisteriin, vasta sitten ALU:uun

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 3

Käyttäjälle näkyvät rekisterit

- n Eri prosessoriperhe $\bar{\sigma}$
 - eri määrä erilaisia rekistereitä,
 - erilaiset nimeämistavat
 - erilaiset käyttötarkoitukset
- n Yleisrekisterit
- n Datarekisterit
- n Osoiterekisterit
- n Segmenttirekisterit
- n Pino-osoitin, ympäristöosoitin (frame pointer)
- n Status- ja tilarekisterit

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 4

Esimerkkejä

(Sta06 Fig 12.3)

The diagram illustrates the register architecture of three different processors:

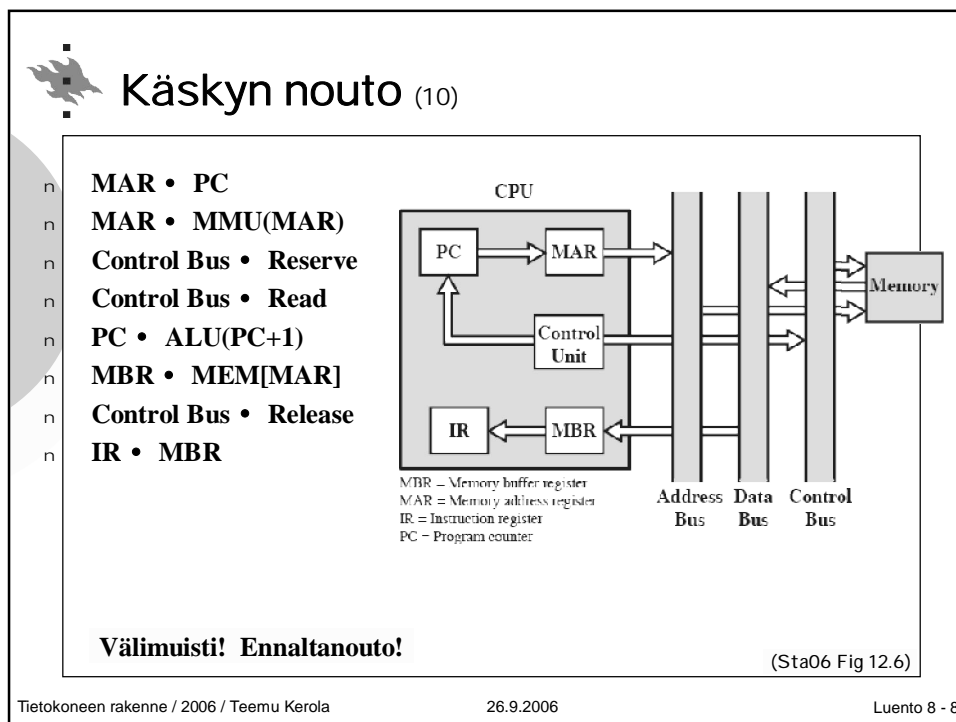
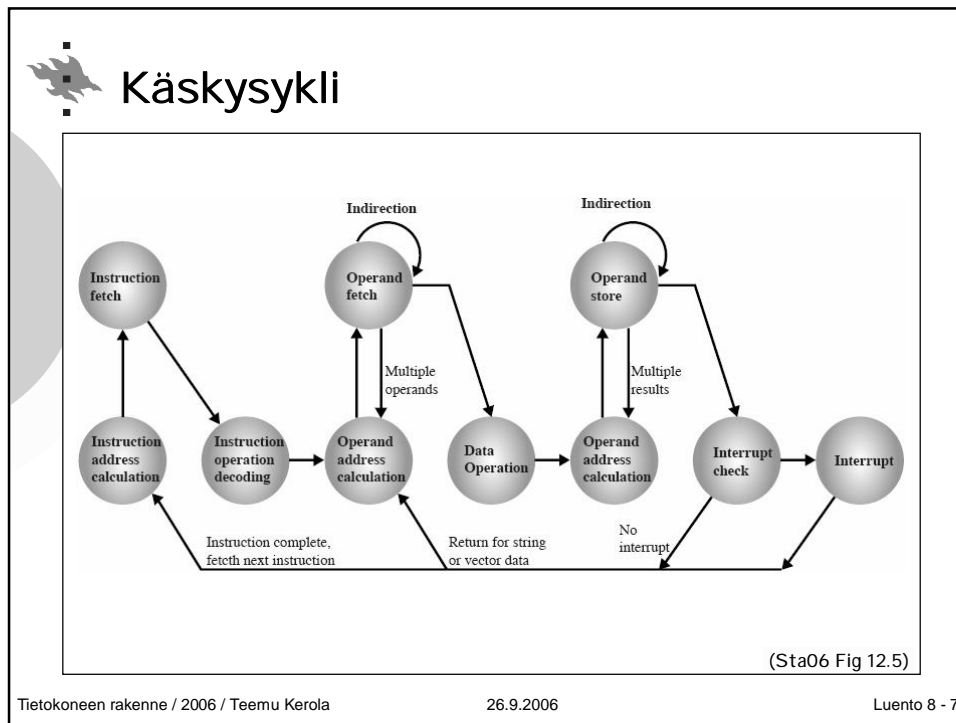
- (a) MC68000:**
 - Data Registers:** D0, D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7
 - Address Registers:** A0, A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7
 - General Registers:** AX (Accumulator), BX (Base), CX (Count), DX (Data)
 - Pointer & Index:** SP (Stack Pointer), BP (Base Pointer), SI (Source Index), DI (Dest Index)
 - Segment:** CS (Code), DS (Data), SS (Stack), ES (Extra)
 - Program Status:** Program Counter, Status Register
- (b) 8086:**
 - General Registers:** AX (Accumulator), BX (Base), CX (Count), DX (Data)
 - Pointer & Index:** SP (Stack Pointer), BP (Base Pointer), SI (Source Index), DI (Dest Index)
 - Segment:** CS (Code), DS (Data), SS (Stack), ES (Extra)
 - Program Status:** Instr Ptr, Flags
- (c) 80386 - Pentium 4:**
 - General Registers:** EAX, EBX, ECX, EDX, ESP, EBP, ESI, EDI
 - Pointer & Index:** SP, BP, SI, DI
 - Program Status:** FLAGS Register, Instruction Pointer

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 5

PSW - Program Status Word

- n Nimi vaihtelee eri arkkitehtuureissa
- n CPU:n tila
 - u Etuoikeutettu vs. käyttäjätila
- n Vertailun tulos
 - u Esim. Greater, Equal, Less, Zero, ...
- n Sattuiko käskyn suorituksessa poikkeuksia?
 - u Nollalajakko, ylivuoto
 - u Page fault, "memory violation"
- n Tarvitseeko ulkoinen laite ohjausta?
 - u Bitti keskeytyksen ilmaisemiseksi
- n Keskeytyksen esto / salliminen
 - u Kullekin luokalle omat bittinsä

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 6

Operandin nouto, Epäsuora osoitus (13)

MAR • Address
MAR • MMU(MAR)
Control Bus • Reserve
Control Bus • Read
MBR • MEM[MAR]

MAR • MBR
MAR • MMU(MAR)
Control Bus • Read
MBR • MEM[MAR]
Control Bus • Release
ALU? Regs? • MBR

Välimuisti!

Address Bus Data Bus Control Bus

(Sta06 Fig 12.7)

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 9

Keskeytyksäskittelyn alkutoimet (esim.) (16)

MAR • SP
MAR • MMU(MAR)
Control Bus • Reserve
MBR • PC
Control Bus • Write
MAR • SP • ALU(SP+1)
MAR • MMU(MAR)
MBR • PSW
Control Bus • Write
SP • ALU(SP+1)
PSW • privileged & disable
MAR • Interrupt nbr
Control Bus • Read
PC • MBR • MEM[MAR]
Control Bus • Release

Address Bus Data Bus Control Bus

SP = Stack Pointer (Sta06 Fig 12.8)

Ei osoitteenmuunnosta!

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 10

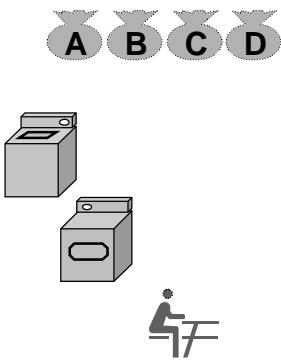
Tietokoneen rakenne

Liukuhihna

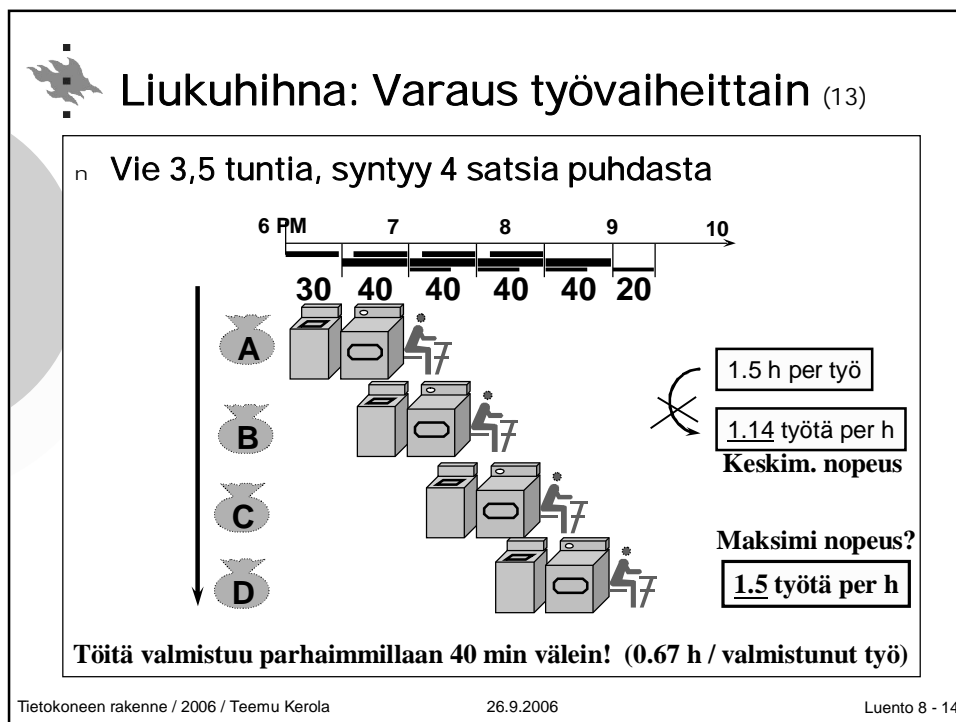
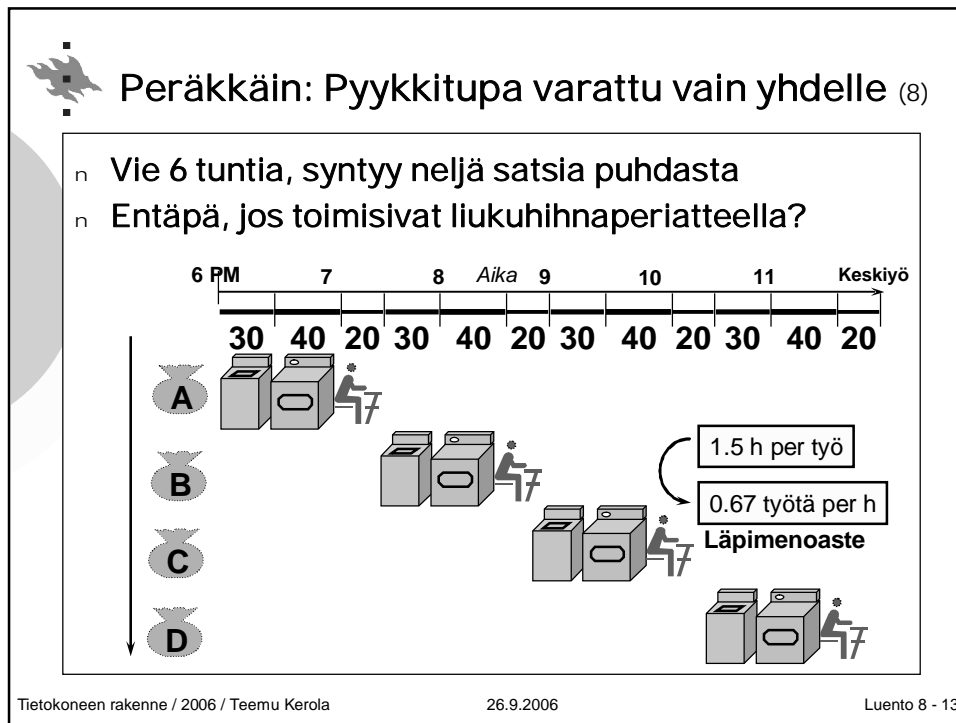
Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 11

Esim. Pesula (by David A. Patterson)

- n Ann, Brian, Cathy, Dave:
kullakin satsi pyykättävää
- n Pesu vie 30 min
- n Kuivaus vie 40 min
- n Viimeistely vie 20 min

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 12

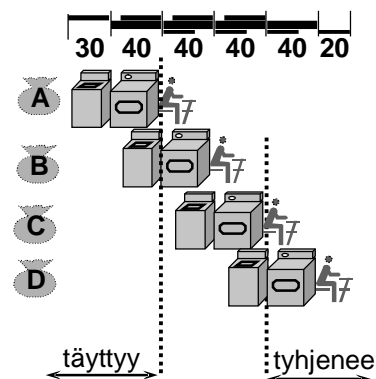
Huomioita

- n Liukuhihna ei nopeuta yhden työn aktiivisena oloaikaa järjestelmässä
 - u Mutta keskimääräinen läpimenoaika paranee
- n Liukuhihna voi aiheuttaa yhden työlle lisäviipeitä verrattuna siihen, jos se työ olisi yksin järjestelmässä
 - u Jos hihnan seuraava vaihe varattuna, ei voi edetä
- n Useita töitä etenee yhtä aikaa, mutta ne ovat eri vaiheissa
- n Hitain vaihe määrää koko liukuhihnan nopeuden
 - u Liukuhihna nytkähtää, kun kaikki osat valmiita
 - u Tehokkuus kärsii, jos kestot eripituisia
- n Yksi työ nopeutuu maksimissaan saman verran kuin liukuhihnassa vaiheita

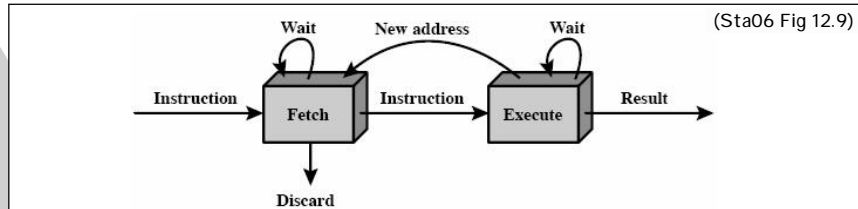
Huomioita

- n Toteutus monimutkaisempaa, **lisäresurssien tarve**
 - u Tuplapistorasia? Ž pesukone ja kuivaaja voivat pörrätä yhtäaikaan
 - u Kaksi tai kolme ihmistä yhtäaikaan pyykkituovassa
- n Hihna ei toimi alussa eikä lopussa täydellä teholla
- n Hihna "yskii"
 - u Töitä ei tule tasaisella tahdilla

CPU ja 2-vaiheinen liukuhihna?

- n Seuravan käskyn ennaltanotto samaan aikaan kuin edellistä suoritetaan
 - u Paikallisuus: oletta, että suoritus "esiintymisjärjestyksessä"
- n Ongelmat
 - u Suoritusvaihe voi kestää kauemmin ž noutovaihe jouten
 - u Suoritusvaihe muuttaa PC:n arvoa ž haettu väärä käsky
 - § Seuraavan käskyn osoite "ennustettiin" väärin!
- n Rinnakkaisuus vielä vähäistä ž Lisää vaiheita?

6-vaiheinen liukuhihna

	Time →													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Instruction 1	FI	DI	CO	FO	EI	WO								
Instruction 2		FI	DI	CO	FO	EI	WO							
Instruction 3			FI	DI	CO	FO	EI	WO						
Instruction 4				FI	DI	CO	FO	EI	WO					
Instruction 5					FI	DI	CO	FO	EI	WO				
Instruction 6						FI	DI	CO	FO	EI	WO			
Instruction 7							FI	DI	CO	FO	EI	WO		
Instruction 8								FI	DI	CO	FO	EI	WO	
Instruction 9									FI	DI	CO	FO	EI	WO

FE - Fetch instruction
DI - Decode instruction
CO - Calculate operand addresses

FO - Fetch operands
EI - Execute instruction
WO - Write operand

(Sta06 Fig 12.10)

Paljonko liukuhinna nopeuttaa?

- n 6 vaiheinen liukuhinna \approx 14 aikayksikköä
- n Ei liukuhinnaa \approx $9 \cdot 6 = 54$ aikayksikköä
- n Nopeutus = $54/14 = 3.86 < 6$!
- n Todellisuudessa nopeutus vieläkin pienempi
- n Jokainen käsky ei tarvitse kaikkia vaiheita
 - u Ei-liukuhinnoitettu voi edetä heti seuraavaan vaiheeseen
 - u Liukuhinnoitettu joutuu odottamaan seuraavan vaiheen vapautumista, ko. CPU:n yksikkö jouten
 - § Suorituksessa on "kupla" (bubble)

Yhden vaiheen kesto liukuhinalla?

$$\tau = \max_{i=1..k} [\tau_i] + d = \tau_m + d \gg d$$

Yhden vaiheen kesto Vaiheen i kesto Viive vaiheesta toiseen siirtymiselle ~ yksi kellopulssi Hitaimman vaiheen (max) kesto

- n Hitain vaihe määrää etenemisvauhdin
 - u Kauimmin kestävä vaihe on pullonkaula
- n Kukin vaihe asetetaan kestävänsä yhtä kauan
 - u Montako kellopulssia?

Paljonko nopeuttaa?

n käskyä, **k** vaihetta, τ =vaiheen kesto

Ei liukuhihnaa: $T_1 = nk\tau$

Liukuhihna: $T_k = [k + (n-1)]\tau$

k vaihetta ennenkuin ensimmäinen työ valmistuu

Pessimistinen: olettaa, että kaikki vaiheet kestäisivät yhtä kauan

Ks. Sta06 Fig 12.10 ja tarkista itse!

seuraavat (n-1) valmistuvat yhden vaiheen välein

Nopeutus: $S_k = \frac{T_1}{T_k} = \frac{nk\tau}{[k + (n-1)]\tau} = \frac{nk}{[k + (n-1)]}$

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola
26.9.2006
Luento 8 - 21

Paljonko nopeuttaa?

Oletuksella: ei hyppykäskyjä

The top graph plots Speedup factor (y-axis, 0-12) against Number of instructions (log scale, x-axis, 1-128). Three curves are shown for different numbers of stages: k=6, k=9, and k=12. The curves show that speedup increases with the number of instructions and stages, with higher stage counts yielding higher speedup factors for the same instruction count.

The bottom graph plots Speedup factor (y-axis, 0-10) against Number of stages (x-axis, 0-20). Three curves are shown for different instruction counts: n=10, n=20, and n=30. The curves show that speedup increases with the number of stages and instruction counts, with higher instruction counts yielding higher speedup factors for the same stage count.

(Sta06 Fig 12.14)

more gains from multiple stages when more instructions without jumps

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola
26.9.2006
Luento 8 - 22

Muita huomioita

- n **Lisävaiheita**
 - u CPU:n laitettava välitulos jonnekin
 - u Vaikka yksittäinen käsky etenisi yksin hinnalla, sillä kuluu enemmän aikaa kuin ei-liukuhihnoitetussa
- n **Silti**
 - u Ison käskyjoukon suorittaminen sujuu nopeammin
 - u Parempi läpimenoaste (käskyä/sec)
- n **Liukuhihnoituksen rinnakkaisuus nopeuttaa kokonaisuutta, mutta hidastaa yhden käskyn suoritusta**

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 23

Ongelmakohtia

- n **Rakenteellinen riippuvuus** (structural dependency)
 - u Usea vaihe voi tarvita samaa HW-yksikköä
 - u Muisti: FI, FO, WO
 - u ALU: CO, EI
- n **Kontrolliriippuvuus** (control dependency)
 - u Ehdollisen hyppykäsken tulos selvillä vasta EI-vaiheen jälkeen
 - ž Ennaltanoudettu vääriä käskyjä
- n **Datariippuvuus** (data dependency)
 - u Tarvitaan edeltävän käskyn tulosta, eikä se ole vielä valmistunut

STORE	R1,VarX
ADD	R2,R3,VarY
MUL	R3,R4,R5

ADD	R1,R7, R9
Jump	There
ADD	R2,R3,R4
MUL	R1,R4,R5

MUL	R1,R2,R3
LOAD	R6, Arr(R1)

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 24

Ratkaisuja?

- n **Huomattava laitteistolla, odotettava, että riippuvuus poistettu**
 - u Hihnalle ylimääräisiä odotusjaksoja eli kuplia, "bubbles"
 - u Kupla viivästää kaikkia sen takana tulevia vaiheita
 - u Yleisesti käytetty tapa
- n **Rakenteellinen riippuvuus**
 - u Lisää laitteistoa, esim. CO- ja EI -vaiheelle omat ALUT
 - u Paljon rekistereitä, vähemmän muistioperandeja
- n **Kontrolliriippuvuus**
 - u Tyhjennä hihna, ja hae uudet käskyt
 - u Hyppyjen ennustuslogiikka: haenko ennalta tästä vai tuolta?
- n **Datariippuvuus**
 - u Vaihda käskyjen suoritusjärjestystä
 - u Oikopolut laitteistossa (by-pass): tulokseen pääsee käsiksi ennen WO-vaihetta

Datariippuvuudet ja niiden poisto

MUL R1, R2, R3
 ADD R4, R5, R6
 SUB R7, R1, R8
 ADD R1, R1, R3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
FI	DI	CO	FO	EI	WO					
	FI	DI	CO	FO	EI	WO				
		FI	DI	CO		FO	EI	WO		
			FI	DI	CO		FO	EI	WO	

MUL R1, R2, R3
 ADD R4, R5, R6
 SUB R7, R7, R8
 ADD R1, R1, R3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
FI	DI	CO	FO	EI	WO					
	FI	DI	CO	FO	EI	WO			too far, no effect	
		FI	DI	CO	FO	EI	WO			
			FI	DI	CO	FO	EI	WO		

Käskyjen suoritusjärjestyksen muutos

MUL R1, R2, R3
 ADD R4, R5, R6
 SUB R7, R1, R8
 ADD R9, R0, R8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
FI	DI	CO	FO	EI	WO					
	FI	DI	CO	FO	EI	WO				
		FI	DI	CO		FO	EI	WO		
			FI	DI	CO		FO	EI	WO	

MUL R1, R2, R3
 ADD R4, R5, R6
 ADD R9, R0, R8
 SUB R7, R1, R8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
FI	DI	CO	FO	EI	WO					
	FI	DI	CO	FO	EI	WO				
		FI	DI	CO	FO	EI	WO			
			FI	DI	CO	FO	EI	WO		

switched instructions

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola
26.9.2006
Luento 8 - 27

Oikopolut

MUL R1, R2, R3
 ADD R4, R5, R1
 SUB R7, R4, R1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
FI	DI	CO	FO	EI	WO						
	FI	DI	CO			FO	EI	WO			
		FI	DI	CO					FO	EI	WO

MUL R1, R2, R3
 ADD R4, R5, R1
 SUB R7, R4, R1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
FI	DI	CO	FO	EI	WO					
	FI	DI	CO		FO	EI	WO			
		FI	DI	CO			FO	EI	WO	

With by-pass

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola
26.9.2006
Luento 8 - 28

Tietokoneen rakenne

Hypyt ja liukuhihna

- n Viivästetty hyppy
- n Monta suorituspolkua
- n Kohteen ennaltanouto
- n Silmukkapuskuri
- n Ennustuslogiikka

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 29

Hypyn vaikutus liukuhihnaan

(Sta06 Fig 12.11)

(Sta06 Fig 12.12)

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 30

Viivästetty haarautuminen (delayed branch)

- n Kääntäjä laittaa hyppykäskyn perään muita käskyjä, jotka suoritetaan aina
 - u Hihnalle ei päästetä mitään, mikä pitäisi ehkä myöhemmin perua
 - § tehdyn työ peruuttaminen on tosi vaikeata!
 - u Jos ei hyödyllisiä käskyjä, sitten NOP-käskyjä
- n Jos hyppy toteutuu, nuo käskyt jo hyvässä vauhdissa ja annetaan niiden valmistua
 - u Hihnaa ei tarvitse erikseen tyhjentää
- n Jos hyppy ei toteudu, NOP-käskyt vain hukkaavat syklejä
- n Helpompi toteuttaa näin kuin tyhjentää hihna

```
sub r5, r3, r7
add r1, r2, r3
jump There
...
```

↓

```
sub r5, r3, r7
jump There
add r1, r2, r3
...
```


delay slot

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 31

Monta suorituspolkuja (multiple instr. streams)

- n **Spekuloi**
 - u Hae hihnalle hyppykäskyä seuraavia käskyjä
 - u Hae toiselle hihnalle käskyjä hypyn kohdeosoitteesta
- n **Anna polkujen edetä kunnes selviää mikä oikea**
 - u Hylkää väärä polku (tai ainakin sen tulokset)
- n **Ongelmia**
 - u Hypyn kohde saattaa selvitä vasta osoitelaskennan jälkeen
 - u Polku voi haarautua edelleen
 - § Jatketaanko samoin? Yksi spekulointi kerrallaan?
 - u Tarvitaan lisälaitteistoa
 - § Useampia liukuhihnoja
 - § Spekulatiivisia tuloksia ei saa tallettaa oikeisiin rekistereihin
 - u Spekulointi käyttää resursseja ja voi hidastaa oikeaa työtä
 - § CPU:n sisäiset työrekisterit, väylä, ALU
- n **Liukuhihna osattava tyhjentää**

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 32

Kohteen ennaltanouto (prefetch branch target)

- n Nouda etukäteen käsky hypyn kohteesta, mutta älä päästä sitä muuten liukuhihnalle
 - u Tee siis vain FI -vaihe
 - u Jos hyppy toteutuu, säästyy muistinoutoon muuten tarvittava aika
- n Liukuhihnaa osattava tyhjentää **IBM 360/91 (1967)**

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 33

Silmukkapuskuri (loop buffer)

- n Pidä n viimeisintä käskyä CPU:n sisällä nopeassa puskurissa
 - u Hyödynnä myös ennaltanoutoa
 - § Hyvällä tuurilla myös hypyn kohdekäsky tuli samalla
 - § Esim. IF-THEN ja IF-THEN-ELSE rakenne
- n Toimii hyvin pienille silmukoille
 - u Nouto muistista vain kerran
- n Parempi alueellinen paikallisuus kuin pelkkää välimuistia käytettäessä

CRAY-1
Motorola 68010

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 34

Hyppyjen ennustus (branch prediction)

- n Arvaa älykkäästi kumpi todennäköisempää: hyppy vai ei hyppyä ?
- n Staattinen ennustus
 - u Kiinteästi: aina hypätään
 - u Kiinteästi: ei koskaan hypätä
 - § ~ 50% oikein
 - u Operaatiokoodin perusteella
 - § Selvitetty etukäteen (ennen CPU:n valmistusta) operaatiokoodit, joilla hyppy yleisempää kuin ei hyppyä
 - § Esim. BLE käskyä käytetään tyypillisesti "steppailevan" for-silmukan lopussa, joten arvaa että hyppää
 - § ~ 75% ennusteista oikein

Motorola 68020
VAX 11/780

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 35

Hyppyjen ennustus

- n Dynaaminen ennustus
 - u Muistele miten tämän suorituskerran aikana kävi kyseisen hyppykäskyn kanssa aiemmin
 - § Ennustus osuu nyt paremmin kohdalleen
 - u Tarvitsee CPU:n sisälle apumuistia = branch history table
 - § Käskyn osoite
 - § Hypyn kohdeosoite (tai kohdekäsky)
 - § Hypätäänkö vai ei: taken / not taken
- n "Karvalakkimalli"
 - u Ennusta sen mukaan kuinka kävi edellisellä kerralla
 - § 1 bitti riittää
 - u Silmukoissa tulee 1 tai 2 väärää ennustusta

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola 26.9.2006 Luento 8 - 36

Hyppyjen ennustus

Parannettu malli

- u Älä muuta ennustetta liian helposti
- u Ennusta kahden edellisen kerran mukaan
- u 2 bittiä riittää

PowerPC 620

(Sta06 Fig 12.17)

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola

26.9.2006

Luento 8 - 37

Hyppyjen ennustus

Which branch instruction is this?

IPFAR

Lookup

Branch instruction address	Target address	State
"tag"		
•	•	•
•	•	•
•	•	•

Add new entry

Update state

Branch Miss Handling

Redirect

E

Next sequential address

Select

Memory

IPFAR = instruction prefix address register

Prediction: taken/not taken

Wheretoto jump, if branch taken

(Sta06 Fig 12.18)

Tietokoneen rakenne / 2006 / Teemu Kerola

26.9.2006

Luento 8 - 38

Kertauskysymyksiä

- n Mitä tietoja on sisällytettävä PSW:hen?
- n Miksi 2-vaiheisesta liukuhihnasta ei ole paljon hyötyä?
- n Mitkä tekijät vaikeuttavat liukuhihnan toimintaa?
- n Millaisia ratkaisuja on käytetty hyppykäskyjen vaikutuksen eliminoimiseen?
- n Kuinka CPU siirtyy keskeytyskäsitteeseen?